

Προβλήματα στην εμφάνιση του προσώπου ή του σώματος ως αιτία πρόκλησης σχολικής βίας (bullying)

Χ. ΠΑΠΑΔΕΛΗ¹, Ι. ΠΑΠΑΔΕΛΗΣ², Α. ΗΛΙΑΔΗΣ³

Problems in the appearance of the person or the body as cause of school violence (bullying)

CH. PAPADELI¹, J. PAPADELIS², A. ELIADES³

Περίληψη

Σκοπός: Είναι η διερεύνηση του προφίλ του θύματος και ειδικότερα το κατά πόσο τα προβλήματα εμφάνισης της στοματο-προσωπικής περιοχής ή του σώματος αποτελούν αιτία στοχο-ποίησης του.

Υλικό και μέθοδος: Στην έρευνα πήραν μέρος 400 μαθητές Ε' και ΣΤ' τάξης δημοτικών σχολείων του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης. Η διερεύνηση πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγια που οι μαθητές συμπλήρωσαν μόνοι τους και ανώνυμα. Οι ενότητες των ερωτήσεων αφορούσαν τα δόντια (τερηδομισμένα, σπασμένα, στρεβλοφυή), το πρόσωπο (αυτιά, σαγόνι, μύτη, μάτια, σπυράκια), το σώμα (παχύσαρκος, μικρόσωμος), τα προβλήματα λόγου, άρθρωσης, σχολικής επίδοσης και καταγωγής, καθώς και της ηλεκτρονικής βίας. Μελετήθηκε επίσης η συχνότητα άσκησης σωματικής ή ψυχικής βίας.

Αποτελέσματα: Από τα οδοντικά προβλήματα, ως αιτία για έκφραση σχολικής βίας καταγράφηκαν τα «σιδεράκια» και από τα προβλήματα προσώπου τα «μεγάλα αυτιά», ενώ τα «σπυράκια» θεωρήθηκαν σημαντικά μόνο από τα κορίτσια. Τα παχύσαρκα και μικροκαμωμένα παιδιά αποτελούν στόχο bullying κυρίως για τα αγόρια, ενώ τα κορίτσια υπολογίζουν μόνο την παχυσαρκία. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζουν οι σχολικές επιδόσεις και τα προβλήματα ομιλίας, με πρώτο την άρθρωση και δεύτερο την καταγωγή. Όσον αφορά στην ηλεκτρονική βία (cyber bullying), σ' αυτές τις ηλικίες δεν φαίνεται να παίζει ρόλο.

Συζήτηση - Συμπεράσματα: Η ενδοσχολική βία είναι μια πραγματικότητα στα σύγχρονα ελληνικά σχολεία, όπως και το ενδιαφέρον των μαθητών και των εκπαιδευτικών για ενημέρωση και συνεργασία.

Summary

The purpose: Is to investigate the profile of the victim and in particular whether the appearance problems of oral and maxillo-facial surgery-personal area or the earth are cause bullying.

Material-Method: The investigation took place 400 students (E' and F' class municipal of Thessaloniki schools. The questions concern dental problems, maxillofacial problems (ears, nose, eyes, jaws, pimples), the body (obese or runty), speech and utterance problems, school performance and cyber bullying too.

Results: From the dental problems as the reason for expression school violence are "braces" and the corresponding face problems are the big ears. Obesity is the most important reason for bullying To be runty is a reason too, but only for boys. Glasses and obesity is the worst combination for the victim. The pimples seems consist problem only for the girls. In addition school performance and speech problems are very important impact at bullying. Cyber bullying doesn't seems to play an important roll at these ages.

Discussion and conclusions: Bullying is a reality in modern Greek schools, as well as the interest of pupils and teachers for information and equipment.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Bullying, mobbing, ενδοσχολική βία, ρατσισμός, παρενόχληση, σχολικός εκφοβισμός

KEY WORDS: Bullying, mobbing

Στάλθηκε στις 3.4.2015. Εγκρίθηκε στις 30.4.2015.

- ¹ Διδάκτωρ Οδοντιατρικής, Εκπαιδευτικός
- ² Διδάκτωρ Παιδαγωγικής, Σχολικός Σύμβουλος Δημοτικής Εκπαίδευσης
- ³ Οδοντίατρος, Μεταπτυχιακός φοιτητής Οδοντογναθικής Χειρουργικής και Ακτινολογίας Στόματος ΑΠΘ.

Received on 3rd April, 2015. Accepted on 30th April, 2015.

- ¹ Dental Surgeon, PhD in Dentistry
- ² School Counselor of primary education, PhD in Education
- ³ Dental Surgeon, Postgraduate in Oral Surgery and Radiology AUTH

Εισαγωγή

Ο εκφοβισμός των παιδιών στο χώρο του σχολείου (Bullying) από παιδιά συνομήλικα, μεγαλύτερα ή μικρότερα, μπορεί να πάρει τη μορφή σωματικής βίας, απειλών, κοροϊδευτικών σχολίων, αποκλεισμού από τις παρέες, κ.ά.

Όπως αναφέρει το Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο ο εκφοβισμός μπορεί να πάρει διάφορες μορφές:

- **Σωματικός:** φυσικός τραυματισμός ή απειλή τραυματισμού προς κάποιον. Εκδηλώνεται με σπρωξίματα, σκουντήματα, αγκωνιές, γροθιές και κλωτσιές, τρικλοποδιές, χτυπήματα με αντικείμενα, τσιμπήματα και δαγκωνιές, περιορισμό του άλλου μέσω σωματικών πρακτικών.
- **Λεκτικός:** συστηματική χρησιμοποίηση υβριστικών εκφράσεων, φραστικών επιθέσεων, προσβολών και απειλών, αγενών σχολίων και ειρωνείας, χρήση παρατσουκλιών.
- **Εκφοβισμός με εκβιασμό:** εκούσια απόσπαση χρημάτων ή προσωπικών αντικειμένων, η οποία συνοδεύεται από απειλές ή και εξαναγκασμό σε αντικοινωνικές πράξεις.
- **Έμμεσος ή κοινωνικός:** προσπάθεια για κοινωνική απομόνωση ή αγνόηση ατόμου, για άσκηση επιρροής στην ομάδα των συνομηλίκων ώστε να αισθανθούν αντιπάθεια για κάποιον συγκεκριμένο συμμαθητή τους, διάδοση κακόβουλων φημών και ψευδών.
- **Ηλεκτρονικός:** αποστολή απειλητικού ή υβριστικού υλικού μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, των υπηρεσιών MMS και SMS, που παρέχουν τα κινητά τηλέφωνα και των διαδικτυακών τόπων κοινωνικής δικτύωσης, χρήση ή παραποίηση των προσωπικών δεδομένων κάποιου ατόμου, αποκλεισμός του από μια δικτυακή ομάδα, κλήσεις στο κινητό του από άγνωστο νόμμερο.
- **Ρατσιστικός:** διάδοση αρνητικών σχολίων εξαιτίας της καταγωγής, της κοινωνικής τάξης, της οικονομικής κατάστασης, της διαφορετικότητας.
- **Σεξουαλικός:** υβριστικά σχόλια, σκίτσα και γκράφιτι με σεξουαλικό περιεχόμενο, ανήθικες χειρονομίες, ανεπιθύμητο άγγιγμα, μέχρι και σοβαρές σεξουαλικές επιθέσεις.

Τα θύματα του bullying μπορούν να εμφανίσουν στην πορεία της ζωής τους:

- 1) Συμπτώματα κατάθλιψης και αυτοκτονικού ιδεασμού
- 2) Συμπτώματα άγχους και χαμηλής αυτοεκτίμησης
- 3) Συναισθήματα ανασφάλειας στο σχολείο ή και συμπτώματα σχολικής φοβίας
- 4) Ψυχοσωματικές εκδηλώσεις, όπως κεφαλαλγίες, στομαχικά άλγη και δυσκολίες ύπνου

- 5) Περισσότερες μαθησιακές δυσκολίες και δυσκολίες προσαρμογής
- 6) Κοινωνική μειονεξία, ανεπάρκεια διαχείρισης καταστάσεων, συναισθήματα κατωτερότητας, αρνητικές σκέψεις για τους φίλους τους και τη δημοτικότητά τους, αρνητικό εσωτερικό διάλογο και έντονη αρνητική αυτοκριτική¹⁻⁶.

Σκοπός

Είναι η διερεύνηση του προφίλ του θύματος και ειδικότερα το κατά πόσο τα προβλήματα εμφάνισης της στοματο-προσωπικής περιοχής ή του σώματος αποτελούν αιτία στοχοποίησής του.

Υλικό και μέθοδος

Στην έρευνα πήραν μέρος 400 μαθητές Ε' και ΣΤ' τάξης δημοτικών σχολείων του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης. Σε κάθε τάξη έγινε ενημέρωση των παιδιών και συζήτηση στα πλαίσια της ευέλικτης ζώνης. Η διερεύνηση πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγια (5βαθμης κλίμακας εκτίμησης) που οι μαθητές συμπλήρωσαν μόνοι τους και ανώνυμα. Οι ενότητες των ερωτήσεων αφορούσαν τα δόντια (τερηδομισμένα, σπασμένα, στρεβλοφυή), το πρόσωπο (αυτιά, σαγόνι, μύτη, μάτια, σπυράκια), το σώμα (παχύσαρκος, μικρόσωμος), τα προβλήματα λόγου, άρθρωσης, σχολικής επίδοσης και καταγωγής, καθώς και της ηλεκτρονικής βίας. Μελετήθηκε επίσης η συχνότητα άσκησης σωματικής ή ψυχικής βίας. Η έρευνα έλαβε χώρα την άνοιξη του 2012.

Αποτελέσματα

- Το 45% δήλωσε ότι υπήρξε θύμα bullying,
- το 85% θα υπερασπιζόταν το θύμα,
- το 80% δε μίλησε σε κανένα,
- το 45% συμμετείχε ως θύτης,
- το 55% πιστεύει ότι προστασία από το bullying προσφέρει
 - Η δημοτικότητα
 - Η ωραία εμφάνιση
 - Οι αθλητικές επιδόσεις
 - Οι σύγχρονες συσκευές
 - Οι σχολικές επιδόσεις
- Το 60% δηλώνει πρώτη αιτία στοχοποίησης για bullying την παχυσαρκία. Και ακολουθούν:
 - Οι άριστες επιδόσεις
 - Οι πολύ κακές επιδόσεις
 - Η καταγωγή από άλλη χώρα (με χαρακτηριστική τη χροιά της διαλέκτου)

Από τα οδοντικά προβλήματα, ως αιτία για έκφραση σχολικής βίας καταγράφηκαν τα «σιδεράκια» και από τα προβλήματα προσώπου τα «μεγάλα

αυτιά», ενώ τα «σπυράκια» θεωρήθηκαν σημαντικά μόνο από τα κορίτσια. Σε σχέση με τη σωματοδομή, διαπιστώθηκε ότι τα αγόρια δίνουν υψηλά ποσοστά στοχοποίησης του bullying εξίσου σε παχύσαρκα και μικροκαμωμένα παιδιά, ενώ τα κορίτσια υπολογίζουν μόνο την παχυσαρκία. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζουν οι σχολικές επιδόσεις και τα προβλήματα ομιλίας, με πρώτο την άρθρωση και δεύτερο την καταγωγή. Τα γυαλιά δεν αναφέρονται ως αιτία στοχοποίησης. Από άποψη συχνότητας άσκησης bullying η παχυσαρκία δέχεται καθημερινή παρενόχληση ενώ οι άλλες κατηγορίες παρουσιάζουν πιο αραιή συχνότητα. Όσον αφορά στην ηλεκτρονική βία (cyber bullying) σ' αυτές τις ηλικίες δεν φαίνεται να παίζει ρόλο.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Η ενδοσχολική βία είναι μια πραγματικότητα στα σύγχρονα ελληνικά σχολεία, όπως και το ενδιαφέρον των μαθητών και των εκπαιδευτικών για ενημέρωση και συνεργασία. Επειδή τα θύματα του bullying βρίσκονται στο επίκεντρο σωματικής, ψυχολογικής και λεκτικής βίας, όλες οι ιατρικές ειδικότητες που έρχονται σε επαφή με παιδιά θα πρέπει να είναι ενήμεροι για το πρόβλημα. Η αναγνώριση των θυμάτων και η υποστήριξη των παιδιών που εμπλέκονται σε περιστατικά bullying (θύματα, θύτες παρατηρητές) απαιτεί την άριστη συνεργασία ανάμεσα στις οικογένειες των μαθητών, την εκπαιδευτική κοινότητα και τον ιατρικό κόσμο.

Στα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα δόθηκαν και ερωτηματολόγια για τους γονείς όπου, εκτός των δημογραφικών στοιχείων, διερευνήθηκε η ύπαρξη άνεργου μέλους στην οικογένεια και η δυνατότητα χρήσης ιατρικών υπηρεσιών για προληπτικούς, αισθητικούς ή θεραπευτικούς λόγους η συλλογή των ερωτηματολογίων από τους γονείς δεν έφερε το ίδιο στατιστικό δείγμα με τα παιδιά γι' αυτό και δε συμπεριλήφθηκε στη στατιστική επεξεργασία αυτής της έρευνας. Αξίζει όμως να σημειωθεί σαν ποιοτικό χαρακτηριστικό ότι το περιβάλλον οικονομικής κρίσης στο οποίο διεξήχθη η έρευνα επηρεάζει αρνητικά τόσο τις προληπτικές όσο και τις θεραπευτικές επεμβάσεις. Η ορθοδοντική θεραπεία, η διευθέτηση των αφεστώνων ώτων και η λογοθεραπεία δεν μπορούν να υποστηριχθούν οικονομικά από τους γονείς. Η τάση αυτή επιδεινώνεται από τις περικοπές του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.). Λαμβάνοντας υπόψη τη διεθνή εμπειρία (Julio Frenk - 2008)⁷ οι επιπτώσεις από τις περικοπές από το Εθνικό Σύστημα Υγείας, είναι πολύ πιο μακροπρόθεσμες στην υγεία του πληθυσμού από την ίδια την οικονομική κρίση. Επίσης είναι μεγάλης σημασίας σε τι επίπεδο ανάπτυξης βρίσκεται το Εθνικό Σύστημα Υγείας όταν εκδηλώνεται κρίση σε

μια χώρα. Όσο πιο αδύναμα είναι τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και οι δημόσιες δομές σωματικής και ψυχικής υγείας τόσο πιο δραματικές είναι οι συνέπειες για τη νοσηρότητα και τη θνητότητα του πληθυσμού (Ο. Γιωτάκης)⁸.

Οι συνθήκες για τους μαθητές μας γίνονται ακόμα πιο δυσμενείς αν λάβουμε υπόψη ότι οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι της οικογένειας τους οδηγούν σε πωχή διατροφή που επηρεάζει τα ποσοστά παχυσαρκίας και επιδρά αρνητικά στη σωματική τους διάπλαση. Η σωματική τους διάπλαση παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συχνότητα στη «θυματοποίηση» ενός παιδιού με λεκτική και σωματική βία σχεδόν καθημερινά.

Σημαντικότερο επίσης ρόλο παίζει η αυτοεκτίμηση με την οποία η οικογένεια εφοδιάζει τα παιδιά για την παρουσία τους στο σχολείο και την ευρύτερη κοινωνική τους ζωή. Οι ίδιοι οι γονείς όμως, μέσα από συνθήκες ανεργίας ή οικονομικής ανασφάλειας, γίνονται πιο ασταθείς συναισθηματικά, έχουν μειωμένο ηθικό και χαμηλή εκτίμηση της προσωπικής τους αξίας (Κατσορίδας και Λεχοιρίδης)⁹. Αυτό επιδρά στα παιδιά που παρουσιάζουν μεικτά συμπτώματα κατάθλιψης, άγχους, ψυχοσωματικά συμπτώματα και μειωμένη αυτοεκτίμηση ή επιθετικότητα και παραβατικότητα, σκιαγραφώντας το προφίλ του θύτη ή του θύματος. Αν σε αυτό το πλαίσιο προσθέσουμε και τα υψηλά ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας και παραμέλησης ανηλίκων που καταγράφονται στη χώρα μας, μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε πόσο πολύ διευρύνεται το πλαίσιο των ψυχοπαιστικών καταστάσεων που μεταφέρουν οι μαθητές μας μέσα στο σχολείο.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων προχώρησε σε ένα πολύ θετικό βήμα δημιουργώντας το Παρατηρητήριο για την Ενδοσχολική Βία στην Α/θμια και Β/θμια Εκπ/ση ώστε να γίνεται μια συστηματική καταγραφή των περιστατικών βίας και να οργανωθεί μια πολιτική αντιμετώπισή τους. Τέτοιες προσπάθειες, όμως, για να έχουν αποτέλεσμα και να μην καταλήξουν αλυσιτελείς, πρέπει να έχουν συνέχεια και να θέτουν στο επίκεντρο της προσπάθειας το βασικό ρόλο του εκπαιδευτικού που είναι η Αγωγή της νέας γενιάς. Αυτό προϋποθέτει ένα δημοκρατικά οργανωμένο σχολείο καθώς και ελευθερία στην άσκηση του Εκπαιδευτικού Έργου. Όστε ο εκπαιδευτικός με ευελιξία να μπορεί να επιλέγει τους κατάλληλους δρόμους και τρόπους για να διδάξει στα παιδιά το σεβασμό στη διαφορετικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και να τα προετοιμάσει για την ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνική και παραγωγική δραστηριότητα.

Ένα επίσης ποιοτικά διαφορετικό συστατικό της ενδοσχολικής βίας, που χρήζει ιδιαίτερης επιστημονικής προσέγγισης είναι αυτή που ασκείται από μαθητές και γονείς απέναντι στους καθηγητές τους

όπως και η αύξηση των εντάσεων μέσα στους Συλλόγους Διδασκόντων σαν απόρροια μεταρρυθμίσεων που αυξάνουν την ανασφάλεια και την επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών. Ο σεβασμός στο ρόλο του Εκπαιδευτικού και η δημιουργία νέων μορφών συλλογικότητας στη σχολική κοινότητα και την τοπική κοινωνία φαίνεται να είναι η μόνη διέξοδος για την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας.

Βιβλιογραφία

1. Hazler RJ. Bystanders: An overlooked factor in peer on peer abuse. *Journal for the Professional Counselor*, 1997; 11(2), 11-21.
2. Hazler RJ & Hoover J. Confronting the bullying problem. *Journal of Emotional and Behavioral Problems*, 1996; 5(1), 2-5.
3. Brighi A et al. Predictors of victimization across direct bullying indirect and cyber bullying, *Emotional and Behavioral Difficulties*, 2012; 17(4).
4. Samear Hinduja et al. Bullying, Cyber Bullying and suicide. 2010; 14(3).
5. Fuller Andrew. Depression proofing your kids. Όπως ανακτήθηκε από την πηγή www.andrewfuller.com.au στις 27/4/2014.
6. Olweus Dan. Εκφοβισμός και βία στο σχολείο, εκδόσεις ΕΨΥΠΕ (2009).
7. Julio Frenk (Δεκέμβριος 2008). Όταν η οικονομία νοσεί, αυξάνεται η θνησιμότητα. Ανακτήθηκε από την πηγή www.healthview.gr, στις 28/11/2011.
8. Γιωτάκος Ο. Οικονομική κρίση και ψυχική υγεία. Ανακτήθηκε από την πηγή www.prosarmogi.gr/prosarmogi-articles.ht, στις 28/11/2011.
9. Κατσορίδας Δ και Λεχουρίτης Γ (21 Νοεμβρίου 2011). Οι κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις της ανεργίας. Ανακτήθηκε από την πηγή www.aformi.gr, στις 5/2/2012.